

Peti dio knjige govori o birokratskom racionalitetu školskog obrazovnog procesa. U analizi polazi od Dreebenove teze da je organizacija škole podudarna sa strukturom svijeta odraslih i da kao takva posreduje iskustva mladih koji se kvalificiraju za tipične zahtjeve društva (str. 183). Na osnovi te teze on povezuje organizacijske aspekte obrazovnog sistema s formaliziranim sistemom uspjeha i ideologijom sposobnosti. Obrazovanje se pokazuje kroz status.

U tom dijelu knjige autor govori o odnosu škole i tržišta rada. Osnova za analizu empirijskih tendencija profesionalizacije služi mu analiza vlasništva, klasa, slojeva i obrazovnih kategorija kao strukturalnih elemenata klasnog antagonizma.

Knjiga Gera Lenhardta je angažirana sociološka studija o aktualnim problemima obrazovne politike. No, autor ne analizira dnevnu praksu već teorijski razmišlja o različitim pristupima odnosu obrazovanja i socijalne strukture, posebno Marxovom i Weberovom. Gero se ne ograničava na komparaciju tih dvaju autora, već u tom kontekstu uzima u obzir suvremenu relevantnu literaturu koju promatra kritički. Jasno je da on sasvim određeno tvrdi da je cilj obrazovanja (škole) obrazovanje pojedinca. To mora ostati i dalje postulat, kako ga je i Adorno istakao. Iz toga slijedi problem znanstvenih odluka i političkog određivanja obrazovnih ciljeva i usmjeravanja škole i sredstava za ostvarivanje tog cilja.

Ivan Cifrić

UDK 338:974

Jiří Kosta: **Wirtschaftssysteme des realen Sozialismus. Probleme und Alternativen**, Bund-Verlag, Köln 1984, 268 str.

Za jugoslavenske čitaoce, posebno one koji se bave ekonomskom sociolo-

gijom ili ekonomijom, zainteresirane za probleme zemalja realnog socijalizma — teorijske i praktičke — knjiga prof. Jiří Koste* omogućava uvid u osnovne probleme i postojeće alternative. Knjiga je rezultat dosadašnjeg autorovog rada na istraživanju sistema socijalističkih zemalja. Neki raniji radovi (samostalno ili sa suradnicima), našli su ovdje svoje mjesto kao određena sintetička spoznaja. Jednostavnost stila u prikazivanju složenih problema pokazuje autorovo teorijsko i praktičko poznavanje problema i jasnu teorijsku poziciju s jedne strane, a s druge to omogućava i širem krugu čitalaca, a ne samo stručnjacima, praćenje problematike.

Knjiga sadrži osim dijelova i spomenutu literaturu. Tekst je popraćen s pet crteža (grafikona) i 33 tabele.

U prvom dijelu »Marx i Engels o socijalističkoj privredi« Kosta daje osnovni teorijski okvir u odnosu na koji analizira kasnije privredne sisteme realnog socijalizma i alternative. U centru njegovog analiziranja jeste ekonomska misao Marxa i Engelsa, ali ona nije odvojena od osnovnih socijalnih shvaćanja klasika marksizma. Autor ne pripričava osnovne misli klasika već kritički analizira, nastojeći utemeljiti osnovnu misao socijalnog konteksta mogućeg izvođenja ekonomskog sistema u socijalizmu. Smatra da »normativno-empirijatorsko postavljanje cilja i historijsko-filozofska osnova objašnjavanja« ne dotiču u konkretnom smislu, već samo općenito, u stvarnom smislu »ekonomsku teoriju i praksu socijalizma« te otuda »niti jedan od ova dva aspekta ne odnosi se na konkretan način funkcioniranja ekonomskog sistema koji treba privatnokapitalističku tržišnu privredu smijeniti« (18). Iz toga slijedi po njegovom mišljenju i činjenica da »kasnije u provođenju izgradnje socijalističkog koncepta privrednog sistema u Rusiji nije postojao teoretski koncept koji bi se mogao na Marxa pozvati« (19). S obzirom na to da su i kod klasika marksizma postojale protivrječne ideje o pojedinim problemima planiranja, ekonomske raspodjele i sl., to

* Jiří Kosta (1921, Prag) jedan od protagonista privredne reforme u Čehoslovačkoj 1968. Od 1970. je profesor za izučavanje narodne privrede, posebno socijalističkih privrednih sistema na Sveučilištu u Frankfurtu. U suradnji s drugim autorima i samostalno objavio je više studija i knjiga. (Suradnik R. Richta: *Civilizacija na raskršću*; s Mayer J. i S. Weber: *Sozialistische Planwirtschaft* (1974); *Warenproduktion im Sozialismus* (1973); V. R. China. *Ökonomisches System und Wirtschaftliche Entwicklung* (s J. Mayer 1976); *Abriß der sozialökonomischen Entwicklung der ČSR* (1978).

su one »suodgovorne« jer su se na njih pozivali autori zemalja realnog socijalizma. Marxove ideje o socijalističkoj privredi utjecale su i na diskusije ljevice na Zapadu.

U drugom dijelu knjige Kosta prikazuje stanje u SSSR-u odmah nakon oktobarske revolucije, razdoblje »ratnog komunizma«, »novu ekonomsku politiku« i period kasnih dvadesetih godina, pod naslovom »Historija nastanka sovjetskog privrednog sistema«. U trećem dijelu pod naslovom »Centralistički privredni sistem sovjetskog tipa« nastavlja autor analizu osnovnih elemenata sistema. Sistem se u osnovi nije izmijenio od njegovog uspostavljanja kasnih dvadesetih i ranih tridesetih godina do sredine sedamdesetih godina (56). U analizi privrednog sistema autor obrađuje pojedine probleme kao što su hijerarhijski karakter upravljanja, centralno-direktivni oblik planiranja, razvojna strategija te na kraju djela daje rezime osnovnih funkcionalnih problema i slabosti (91—96). Analiza privrednog sistema sovjetskog tipa za autora je centralni problem u odnosu na koji u kasnijim poglavljima govori i o alternativna takvom modelu. Kosta upozorava da se ne može identificirati privredni sistem centralnog planiranja sovjetskog tipa sa socijalističkim privrednim sistemom uopće, jer postoje i realno moguće alternativne varijante. Iako u četvrtom dijelu govori o maoističkoj alternativni (u periodu »velikog skoka« i »kulturne revolucije«) kao »bazičnodemokratskom modelu bez tržne privrede«, a u petom o čehoslovačkoj privrednoj reformi »praškog proljeća 1968«. U šestom dijelu autor daje pregled privrednih sistema Jugoslavije, DDR, Mađarske i Poljske, s kratkom skicom pojedinih zemalja. Uspoređujući tip sistema i sistemske elemente (nosioc odluka, sistem upravljanja, motivacioni sistem i razvojnu strategiju), Kosta ističe dva tipa sistema socijalističke privrede — centralno-direktivni i decentralno-parametrijski (Jugoslavija, Mađarska i Čehoslovački reformski koncept šezdesetih godina). Sedmi je dio posvećen problemima privredne krize u zemljama re-

alnog socijalizma (Bugarska, Čehoslovačka, DDR, Poljska, Rumunjska, Mađarska i SSSR) u periodu između sedamdesetih i osamdesetih godina. Autor zaključuje da je vjerojatnost sistemskih reformi u tim zemljama ovisna o privrednom razviku i političkom stabilitetu (232—234). U zadnjem poglavlju Kosta problematizira neke privrednopolitičke opcije, na osnovi iskustava privrede socijalističkih zemalja i zapadnih zemalja, koje mogu biti zanimljive za Saveznu Republiku Njemačku.

Jiří Kosta je knjigom ukazao na prisutnu težnju, u okviru zemalja realnog socijalizma, za reformama. Ta težnja ne proizilazi isključivo iz problema i grešaka sistema centralnog planiranja već i iz strukturnih problema. Strukturni problemi su prisutni i u zemljama Zapada pa se i u njima povećava potreba za reformama. Iskustva pojedinih socijalističkih zemalja pokazuju da su reforme moguće i potrebne.

Autor je u pristupu problematici analitičan i kritičan. Tome doprinose konkretni analitički empirijski (statistički) materijal i korištenje brojnih izvora, ali i teorijsko stajalište. Autor, naime, polazi u teoriji od kritike nekih ideja Marxa i Engelsa te od analitički uspoređivanih (obilježja) privrednih sistema zemalja realnog socijalizma. U tom prostoru autor elaborira svoje ideje o potrebama za reformama uopće.

Zanimljivo je primijetiti da autor Jugoslaviju ne svrstava u zemlje realnog socijalizma na isti način kao druge zemlje u okviru sovjetskog bloka. To se vidi dijelom iz načina (konteksta) interpretacije a dijelom iz strukture i korištenja analitičkog materijala o pojedinim zemljama, iz čega je Jugoslavija izuzeta.

Ivan Cifrić

Karl Otto Hondrich (Hgr*): **Soziale Differenzierung.** Langzeitanalysen zum Wandel von Politik, Arbeit und Familie, Campus Verlag, Frankfurt—New York 1982., str. 412

Tema socijalna diferencijacija još je uvijek zanimljiva i za razvijene indu-

* Karl Otto Hondrich (Andernach 1937.) od 1972. godine je profesor na Sveučilištu u Frankfurtu. Autor brojnih studija samostalno i u suradnji. *Demokratisierung und Leistungsgesellschaft* (1972); *Theorie der Herrschaft* (1973); *Menschliche Bedürfnisse und soziale Steuerung* (1975); *Bedürfnisse, Stabilität und Wandel* (1983., zajedno s R. Vollmer); *Zum Theorienvergleich in den Sozialwissenschaften* (1978, mit Mathes).